

Olieverfskildery met formaat 59 x 83,5 cm van Nicolaas Maritz, gebore in 1959, getitel "Pretoria 1988", in die Pretoriase Kunsmuseum. Dit is 'n geskenk van die vrywillige gidse van die Museum.

Foto: Pretoriase Kunsmuseum.

**DIE AFRIKAANSE VOLKSANG- EN VOLKSDANSBEWEGING:
KOMMENTAAR OP R. SEARLE EN C. DE RIDDER**

deur Anton C. van Vollenhoven

Inleiding

Die verskyning van R. Searle se publikasie in verband met mev. C. de Ridder en die Afrikaanse volksang- en volksdansbeweging in "Pretoriana" 103 van 1993 kom op die regte tyd om aan te sluit by die feesvierings rondom die herdenking van die tagtigste jaar sedert Afrikaanse volksdane, oftewel volkspele, vir die eerste keer in Suid-Afrika beoefen is. Dit was naamlik op 28 Februarie 1914, toe dr. S.H. Pellissier tydens 'n Sondagskoolpieknik te Boshof (OVS) die leerlinge volkspele (toe nog die gebruikelike term) laat doen het.¹⁾ Hierdie geleentheid is op 25-27 Februarie 1994 te Boshof deur die Afrikaanse volksang- en volksdansbeweging (AVVB) herdenk.²⁾

Hoewel Searle se publikasie ongetwyfeld van groot omvang en 'n lofwaardige bydrae is, dien kommentaar tog gelewer te word op sekere stellings en uitlatings. Die korrektheid van sommige beweringe word bevraagteken en deur middel van duidelike bronverwysings reggestel.

Massa-optredes

Searle noem op p.4 dat die optrede tydens die Pretoria Eeufees van 1955 "die grootste massavertoning van volkspele wat ooit aangebied is" was.³⁾ Die geleentheid kan nie as die grootste vertoning gesien word nie, aangesien 'n groter getal deelnemers aan die vertoning tydens die Van Riebeeckfees in 1952 deelgeneem het.⁴⁾ Voorts beweer Searle dat die optrede tydens die 1946 Jakarandafees die volkspelebeweging kon maak of breek en dat dit die eerste groot volkspeleskouspel was.⁵⁾ Hierdie bewering dui op die miskenning van die vertoning voor die 1940 sinode van die NG Kerk in die OVS, wat reeds hierdie doel gedien het.⁶⁾ Dat die 1946 optrede wel hiertoe bygedra het, is seker.

Hy meld voorts dat volkspele in 1953 vir die laaste keer tydens 'n Jakarandafees vertoon is.⁷⁾ Hoewel dit sekerlik nie weer op so 'n groot skaal beoefen is nie, is vertonings wel so onlangs soos 1988 weer tydens 'n Jakarandafees gelewer. Volkspele is ook in die tagtigerjare by die Randse Paasskou vertoon,⁸⁾ terwyl Searle beweer dat 1954 die laaste keer was.⁹⁾

Pellisiereweke

Searle maak ook 'n aantal foute ten opsigte van kursusse wat aangebied is. Hy skeep die indruk dat die Pellisiereweke wat in 1982 ingestel is, en die Judith Pellisiereweke wat sedert 1985¹⁰⁾ (1984 volgens Searle) aangebied word, die eerste kursusse vir onderskeidelik hoër- en laerskoolleerlinge was.¹¹⁾ Ten eerste dien daarop gewys te word dat daar nie na hierdie geleenthede as kursusse in die ware sin van die woord verwys kan word nie. Dit is inderdaad spesiale

kursusse waar daar bo en behalwe die aanleer van die danse 'n verskeidenheid van aktiwiteite aangebied word wat nie op gewone hoër- en laerskoolkursusse aangetref word nie. Waar enige speler vir 'n kursus kan inskryf, word diegene wat die Pellisiereweke bywoon in hulle streke gekeur, sodat net uitgesoekte junior volksdansers dit kan bywoon.¹²⁾

Handleidings

In 'n klaarblyklike poging om aan te toon hoe non-tradisioneel die eerste volkspelebundels was, stel Searle dit dat die 33 spele in die Reddingsdaadbond se volkspelehandleiding grotendeels van Sweedse oorsprong was.¹³⁾ Slegs 7 van hierdie spele was egter van Sweedse oorsprong¹⁴⁾ en dit kan gewis nie as die meerderheid beskou word nie.

Die AVVB 'n handelsvereniging?

Dit is jammer dat Searle nie bronverwysings in hierdie verband meld nie, aangesien sy beweringe twyfelagtig is. Hy haal die rede vir die verandering van 'n ledevereniging na 'n maatskappy aan as "dat dit nou die handelsterrein betree het".¹⁵⁾ Geen aanduiding word gegee van wie of wat hy aanhaal nie. Hierdie bewering is egter foutief.

Die beweging is wel in 'n artikel 21 maatskappy omskep, maar dit het niks met die betreding van die handelsterrein te make nie. Omdat verenigings in die sestiger- en sewentigerjare deur die staat belas is, het feitlik alle kultuurverenigings besluit om artikel 21 maatskappye te word.¹⁶⁾ 'n Artikel 21 maatskappy is 'n maatskappy sonder winsoogmerk en is nie belasbaar nie.

Die enigste verandering wat dit teweeg gebring het, is dat die dagbestuur nou 'n direksie genoem is. Die statute soos die voor 1978 geld het, is net so behou.¹⁸⁾ Searle se bewering dat die stagnasie in die beweging hieraan toe te skryf is,¹⁹⁾ is dus nie gegrond nie.

Volkspele of Volksdansen?

Kommentaar dien ook gelewer te word op die standpunt dat daar eerder van "volkspele" as "volksdansen" gepraat behoort te word. Die oorsprong van volksdansen, soos deur mev. De Ridder beskryf, is nie korrek nie. Die ontstaan van volkspele, naamlik die behoefte by jongmense vir gepaste ontspanning²⁰⁾ is wel korrek, maar is ook van toepassing op die Europese volksdansen. Dit is voorts 'n uiting van die mens se emosies.²¹⁾ Hierdie stelling is geldig, beide ten opsigte van Afrikaanse en Europese volksdansen. Dit is wel so dat die Europese volksdansen vertolkings van landelike bedrywighede en ander alledaagse aktiwiteite van die mense weerspieël. Afrikaanse volksdansen kan egter nie hiervan uitgesluit word nie. Die dans "Boereweek" beeld byvoorbeeld die verskillende werksdae uit en die kontras tussen die Donderdag, Vrydag en Saterdag is treffend.²²⁾ In "My hartjie, my liefie" word die vryperd se pootval voorgestel,²³⁾ terwyl "Opsitkers" die hofmakery²⁴⁾ en "Houtjies optel" die bymeekaarmaak van vuurmaakhout en die knetterende vuur uitbeeld.²⁵⁾

Bogenoemde is maar enkele voorbeelde in hierdie verband. Veral die nuwer danse soos "Meimaand" en "Speel en sing" is uitstekende voorbeelde van die vertolking van alledaagse gebeurlikhede.²⁶⁾ Dit beteken dat Afrikaanse volksdanse (dit is die korrekte term) gewis volksdanse in eie reg is.

Die aard van Afrikaanse volksdanse (bv. die stylvolheid daarvan)²⁷⁾ is nie 'n rede om dit nie as 'n volksdans te klassifiseer nie - nee, dit dui slegs op die eie karakter van ons danse, soos ons dit ontwikkel het op grond van ons volksaard. Ons is gewis ook nie die enigste volk met stylvolle danse²⁸⁾ nie (vergelyk byvoorbeeld die Rozenwals van die Vlaminge).

Laastens sê mev. De Ridder dat dr. Pellissier self aan haar vertel het dat hy die grondslag vir ons volkspele by ons eie piekniekspeletjies gevind het en dat hy self dit volkspele genoem het.²⁹⁾ Dit is 'n verdraaiing van die werklikheid. Dat die piekniekspeletjies Pellissier wel beïnvloed het, is waar, maar die oorspronklike gedagte het hy in Swede gekry toe hy 'n groep volksdansers gesien dans het. Hy het ook begin deur Sweedse danse aan te pas en te vertaal sodat dit in Suid-Afrika gedans kon word.³⁰⁾ Die blote feit dat hierdie Europese volksdanse vandag as deel van ons "volkspele" beoefen word, toon aan dat dit nie iets anders as volksdanse kan wees nie. Voorts bewys dit dat Afrikaanse volksdanse sy oorsprong by Europese volksdanse het. Hoewel dit waar is dat dr. Pellissier ook van volkspele gepraat het, was die rede nie omdat dit iets anders as volksdanse was nie. Dit was slegs 'n strategiese benaming omdat die woord "dans" nie deur die kerke aanvaar sou word nie. Hierdie feit is deur dr. Pellissier self in 'n persoonlike onderhoud aan dr. C.J.P. Jooste vermeld.³¹⁾

Jooste gee voorts verskeie redes waarom daar geen wesentlike verskil tussen volkspele en volksdanse is nie. Hy bewys telkemale dat die redes vir die sogenaamde uniekheid van volkspele ook by Europese volksdanse voorkom. Slegs enkele voorbeelde dien vermeld te word.

Eerstens word daar beweer dat daar slegs by volkspele maats geruil word by die herhaling van die danse. Jooste toon aan dat maats wel by sommige Europese volksdanse geruil word. Die ooreenkoms is dus duidelik.

Tweedens word beweer dat die tiekiedraai net by volkspele voorkom. Jooste meld egter dat variasies hiervan by Europese volksdanse voorkom - dit dra net 'n ander naam.³²⁾ Sels by volkspele kom verskeie variasies van die tiekiedraai voor.³³⁾

'n Laaste voorbeeld ten opsigte van die regverdiging van volkspele bo volksdanse, is omdat daar gesing word tydens die uitvoering van volkspele. By sommige Europese volksdanse word daar egter ook gesing.³⁴⁾

Dit is derhalwe duidelik dat daar geen grondige rede bestaan om van volkspele eerder as volksdanse te praat nie. 'n Ondersoek na die aard van nie-Europese volksdanse sal waarskynlik verdere ooreenkomste met Afrikaanse volksdanse uitwys. Om te verwys na ons eie volksdanse behoort daar dus

van Afrikaanse volksdane gepraat te word.³⁵⁾ Jooste kom tot die slotsom dat daar geen wesentlike verskil tussen volkspele en volksdane is nie.³⁶⁾

'n Verdere bewys dat volksdane 'n meer korrekte term as volkspele is, vind ons in 'n eenvoudige woordeboekverklaring van die terme dans, volksdans en volkspele. Uit die HAT kry ons die volgende inligting:

"Dans - Reeks bewegings en passies op maat van musiek uitgevoer (Die dans kan 'n uitdrukking van gevoelens wees)"³⁷⁾ Voldoen volkspele nie aan hierdie beskrywing nie?

"Volksdans - Dans wat by die volk ontstaan het, meestal gekenmerk deur eenvoudige bewegings wat sing-sing uitgevoer word."³⁸⁾ Volkspele voldoen ook aan hierdie vereistes.

"Volkspele - Spele bestaande uit sierlike dansbewegings waarby die spelers in Voortrekkerdrag geklee is en volksliedjies as begeleiding sing."³⁹⁾

Dit is insiggewend dat die woord dans gebruik word om volkspele te beskryf. Dit bewys onomwonde dat volkspele niks anders as die volksdane van die Afrikaner is nie en dat daarna as Afrikaanse volksdane verwys behoort te word.

Ten slotte moet teleurstelling uitgespreek word oor die foutiewe aanhaling van 'n vorige artikel oor die AVVB, as sou die titel "Die Afrikaanse volksang- en volkspelebeweging 50 jaar (1941-1991)" lees.⁴⁰⁾ In die korrekte titel is die woord "dans" in die plek van "spele", soos wat die AVVB se amptelike benaming sedert 1989 is.⁴¹⁾ Die foutiewe aanhaling hiervan laat die indruk dat die skrywer nie objektief is nie.

Samevatting

Dit is duidelik dat sowel Searle as De Ridder sekere inligting omtrent Afrikaanse volksdane en die AVVB foutief weergee. Meer foute as dit wat bespreek is, kan uitgewys word, maar reaksie daarop sou slegs wat reeds gemeld is, bevestig. Daar word vertrou dat die wetenskaplike regstelling daarvan in die regte lig beskou sal word. Hoewel die skrywers waarskynlik nie beoog het om 'n wetenskaplike artikel te plaas nie, behoort daar tog daarop gelet te word dat feite korrek gestel word.

Dank word aan die Genootskap Oud-Pretoria oorgedra vir bereidheid om 'n artikel wat as kommentaar daarop dien, te publiseer.

Verwysings

- 1) A.C. van Vollenhoven, Die Afrikaanse volksang- en volksdansbeweging, 50 jaar (1941-1991), "SA Tydskrif vir Kultuurgeskiedenis" 6(1), 1992, p.46.
- 2) A.V.V.B., "Notule van die sestiende algemene jaarvergadering van die AVVB", 1993, p.10.
- 3) R. Searle, 'n Kort oorsig van die instansies en persone wat hoofsaaklik vir die ontstaan, beskerming en bevordering van volkspele en volksdrag verantwoordelik was, "Pretoriana" 103, 1993, p.4. (Lewenskets van mevrou Cecile de Ridder, oorgedruk uit "Pretoriana" no. 103, afsonderlike brosjure.)

- 4) C.J.P. Jooste, "Die geskiedenis en kulturele betekenis van die volkspelebeweging in Suid-Afrika" (ongepubliseerde D.Phil-proefskrif, UP), 1978, pp.150 en 165.
- 5) R. Searle, Lewensbeskrywing van mevrou Cecile de Ridder - pionier en leidster van ons eie Afrikaanse volkspele, "Pretoriana" 103, 1993, p.30.
- 6) A.V.V.B., "Ons volkspele-erfenis", 1989, p.2.
- 7) R. Searle, Lewensbeskrywing van mevrou Cecile de Ridder - pionier en leidster van ons eie Afrikaanse Volkspele, "Pretoriana" 103, 1993, p.30.
- 8) Persoonlike ervaring.
- 9) R. Searle, Lewensbeskrywing van mevrou Cecile de Ridder - pionier en leidster van ons eie Afrikaanse Volkspele, "Pretoriana" 103, 1993, p.33.
- 10) A.V.V.B., "Ons volkspele-erfenis", 1989, p.5.
- 11) R. Searle, Lewensbeskrywing van mevrou Cecile de Ridder - pionier en leidster van ons eie Afrikaanse Volkspele, "Pretoriana" 103, 1993, p.5.
- 12) A.V.V.B., "Ons volkspele-erfenis", 1989, p.5.
- 13) R. Searle, Lewensbeskrywing van mevrou Cecile de Ridder - pionier en leidster van ons eie Afrikaanse Volkspele, "Pretoriana" 103, 1993, p.25.
- 14) A.V.V.B., "Ons volkspele-erfenis", 1989, p.2.
- 15) R. Searle, 'n Kort oorsig van die instansies en persone wat hoofsaaklik vir die ontstaan, beskerming en bevordering van volkspele en volksdrag verantwoordelik was, "Pretoriana" 103, 1993, p.4 (afsonderlike brosjure).
- 16) Persoonlike mededeling: mnr. A. Strydom, Direksielid van die A.V.V.B., Johannesburg, 21.02.1994.
- 17) A.V.V.B., "Akte van oprigting", p.1.
- 18) Persoonlike mededeling: mnr A. Strydom, Direksielid van die A.V.V.B., Johannesburg, 21.02.1994.
- 19) R. Searle, Lewensbeskrywing van mevrou Cecile de Ridder - pionier en leidster van ons eie Afrikaanse volkspele, "Pretoriana" 103, 1993, p.10.
- 20) C. de Ridder, Is dit "Volkspele" of "Volksdanse"? "Pretoriana" 103, 1993, p.10.
- 21) C.J.P. Jooste, "Die geskiedenis en kulturele betekenis van die volkspelebeweging in Suid-Afrika" (ongepubliseerde D.Phil-proefskrif, UP), 1978, p.23.
- 22) A.V.V.B., "Ons Volkspele-erfenis", 1989, pp.22-23.
- 23) Ibid, p.29.
- 24) Ibid, p.30.
- 25) Ibid, p.26
- 26) Ibid, pp.29 en 33.
- 27) Vergelyk die aanhaling van J.H. Broekman in C. de Ridder, Is dit "Volkspele" of "Volksdanse"? "Pretoriana" 103, 1993, p.11.
- 28) C.J.P. Jooste, "Die geskiedenis en kulturele betekenis van die volkspelebeweging in Suid-Afrika" (ongepubliseerde D.Phil-proefskrif, UP), 1978, p.23.
- 29) C. de Ridder, Is dit "Volkspele" of "Volksdanse"? "Pretoriana" 103, 1993, p.11.

- 30) C.J.P. Jooste, "Die geskiedenis en kulturele betekenis van die Volkspelebeweging in Suid-Afrika" (ongepubliseerde D.Phil-proefskrif, UP), 1978, pp.42-43; A.V.V.B., "Ons volkspele-erfenis", 1989, p.1.
- 31) C.J.P. Jooste, "Die geskiedenis en kulturele betekenis van die Volkspelebeweging in Suid-Afrika" (ongepubliseerde D.Phil-proefskrif, UP), 1978, pp.44-45.
- 32) Ibid, p.22.
- 33) Vergelyk die beskrywing van die danse in "Ons volkspele-erfenis".
- 34) C.J.P. Jooste, "Die geskiedenis en kulturele betekenis van die volkspelebeweging in Suid-Afrika" (ongepubliseerde D.Phil-proefskrif, UP), 1978, p.23.
- 35) Vandaar die naam Afrikaanse volksang- en volksdansbeweging.
- 36) C.J.P. Jooste, "Die geskiedenis en kulturele betekenis van die volkspelebeweging in Suid-Afrika" (ongepubliseerde D.Phil-proefskrif, UP), 1978, p.24.
- 37) F.F. Odendal (red.) et al, "Verklarende handwoordeboek van die Afrikaanse taal", 1988, p.136.
- 38) Ibid, p.1302.
- 39) Ibid, p.1303.
- 40) C. de Ridder, Is dit "Volkspeler" of "Volksdancer"? "Pretoriana" 103, 1993, p.11, verwysing 1.
- 41) A.C. van Vollenhoven, Die Afrikaanse volksang- en volksdansbeweging 50 jaar (1941-1991), "SA Tydskrif vir Kultuurgeskiedenis" 6(1), 1992, p.48.

Bestuurslede van die Pretoriase Historiese Vereniging - G.O.P. by die onthulling van die S. Marksplaat in die gebou van die Eerste Nasionale Bank aan Kerkplein op 23 Maart 1994. Van links na regs Mnr. Wynand du Plessis, Dr. C. de Jong, Mev. M. Andrews, Mnr. T.E. Andrews, Mev. M.L. Willmer, Mev. M. Bees, Mev. M. Coetzee, Mnr. Willem J. Punt Jr., Dr. N.A. Coetzee. Kyk p. 26 van die onderhawige Pretoriana".

Foto van die Museum van Eerste Nasionale Bank in Johannesburg.

J PLOEGER, "VEERTIG JAAR GENOOTSAP OUD-PRETORIA (7) - DIE TYDPERK 1985-1987")

57. Notule van die bestuursvergadering van 2.9.1985, gehou ten huise van mnr. en mev. Willem J. Punt

Onder die uitgaande korrespondensie was 'n skrywe i.v.m. die inskripsie op die gedenksteen op die graf van wyle Dr. Hermann M. Rex (Rustenburg) en 'n brief m.b.t. die straatname in die Philip Nel-park. Aan die staptoer deur die Ou Begraafplaas (Kerkstraat-Wes; Aug.) het 13 persone deelgeneem. Die herstel of die heroprigting van heelwat grafstene is opgemerk.

In die tjekrekening van die GOP was R1 266,00 aanwesig, terwyl die saldo op die spaarrekening R3 174,00 bedra het.

- *) Die voorgaande aflewering is gepubliseer in "Pretoriana" no. 104, March/Maart 1994.

Mnr. Willem J. Punt het meegedeel dat die Stadsraad besluit het dat die verlenging van Atterburyweg Hans Strijdomrylaan genoem word. Hy het verder verklaar dat die Erfeniskomitee goeie vordering met die uitsoek van foto's maak. Besluit is dat die opskrif op die graf van wyle Dr. W.H.J. Punt, DVD, sal lui: "StigterGenootskap Oud-Pretoria 1948". Aangekondig is dat die Kirkness-gedenkplaat op 23.9.1985 by die Hoofposkantoor onthul word deur mnr. Ridgard en dat mnr. J.N. Kirkness eregas sal wees. Die onthulling sal deur 'n noenmaal in die "Pretoria Club" gevolg word.

Mnr. Willem J. Punt stel voor dat 'n gemesselde suil van Kirkney/Pretoria-baksteen by die poort van die nuwe Normaalkollege opgerig word. Hy sal die benodigde bakstene skenk en 'n Kirkness-gedenkplaat moet aan die suil gevestig word.

Die funksie by NASKO (25.9.1985), t.w. die skyfievertoning deur mnr. R. Tomlinson, was geslaagd. Mnr. Melt van Niekerk het mnr. T.E. Andrews van harte geluk gewens met sy benoeming as kurator van die Nasionale Monumenteraad.

58. Notule van die bestuursvergadering van 7.10.1985, gehou ten huise van mnr. en mev. T.E. Andrews

Mnr. Willem J. Punt tree as voorsitter op en wens mev. M. Andrews geluk met haar herstel. Onder die ingekome korrespondensie is die vermelding dat die Melrose-huis in 1986 100 jaar oud sal wees (26.8.1985). By die uitgaande briefwisseling is uitnodigings aan die pers en die SAUK i.v.m. die onthulling van die Kirkness-gedenkplaat (5.9.1985). Ses nuwe lede is voorgestel en aanvaar. Dr. Oscar Norwich het die toer in Johannesburg geleid, die uitstappie op die Stigtersdag van Pretoria sal op 16.11.1985 gehou word en i.v.m. die Paastoer is die hotel op Pelgrimsrus bespreek. (36 lede neem aan dié toer deel.)

Die finansies was gesond en het uit R1 693,00 (tjekrekening) en R3 174,00 (bankrekening) bestaan. Mnr. Willem J. Punt het meegedeel dat Atterburyweg (in sy geheel? Skr.) Hans Strijdomlaan sal word. Mnr. T.E. Andrews sal 'n brief met besonderhede oor die naam Atterbury aan die landmeter-generaal rig. Daar is 23 inskrywings, hoofsaaklik van Engelsmediumskole, i.v.m. die skooltuinewedstryd ontvang. Mnr. J.E. Repton sal die tuine beoordeel.

Daar was veertig persone by die onthulling van die Kirkness-gedenkplaat by die Hoofposkantoor aanwesig.

59. Notule van die bestuursvergadering van 4.11.1985, gehou ten huise van mnr. en mev. T.E. Andrews

Onder die ingekome briewe was 'n skenking van R500,00 van mnr. J.N. Kirkness. Aan die toer na Krugersdorp, die voëlplaas en die grotte het 56 persone deelgeneem. In die GOP se spaarrekening was R374,00 en in die lopende rekening R2 238,00 aanwesig. Mnr. Tomlinson het voorgestel dat die straatnaam Kansasstraat na Texasstraat verander word. Drie laat inskrywings is i.v.m. die skooltuinewedstryd ontvang. Die GOP-plaat is by die nuwe "Kaya Rosa" se ingang aangebring en die bestuur is na die feesvierings i.v.m. die eeufees van Melrosehuis op 31.5.1986 uitgenooi.

60. Notule van die bestuursvergadering van 3.2.1986, gehou ten huise van mnr. en mev. T.E. Andrews

Daar was uitgaande korrespondensie i.v.m. die skooltuine-wedstryd. Vier nuwe lede is voorgestel en aanvaar, Prof. Dr. C. de Jong het lesings by die sterrewag gereël en ontvang, in dié verband dank van die bestuur. Daar is besluit om tydens die Stigtersdag-byeenkoms die graf van biskop Henry Brougham Bousfield (1832-1902) te besoek. Mev. M. Andrews het 'n toer na Cullinan aangekondig (22.2.1986). Prof. Dr. C. de Jong het, o.m. in verband met "Pretoriana" die aandag op die honderdjarige herdenking van die geboorte van die gevierde kunstenaar Jacob Hendrik Pierneef (1886-1957) in Pretoria gevestig. Mnr. T.E. Andrews het sy waardering i.v.m. die herstelde grafte in die Ou Begraafplaas, tans 120 jaar oud, uitgespreek. Die skoonhou van die Booyen-grafte is gereël.

Mnr. Willem J. Punt deel mee dat inwoners beswaar maak teen die naamverandering van Atterburyweg (vanaf Lynnwood) in Hans Strijdomrylaan. Dan is die benaming Maria van Riebeeckweg nou Jan Smutsweg. Prof. Van der Walt betaal vir die byskrif "V.d. Walt - medestigter van Pretoria" op die genoemde straatnaambord. In 'n brief het mnr. Punt vir die bewaring van die Gereformeerde Kerkgebou, Bronkhorstspuit, gepleit en aangekondig dat die Stigting Simon van der Stel hom met die behoud van die woning van regter Wessels bemoei. Mev. S. Jacobs ontvang dank vir haar werk in verband met die skooltuine-wedstryd.

61. Notule van die bestuursvergadering van 3.3.1986, gehou ten huise van mnr. en mev. T.E. Andrews

Die toer na Cullinan was, aldus mev. Andrews, 'n sukses. Sy kondig 'n toer na Doornpoort (26.4.1986) aan. Prof. Dr. C. de Jong deel mee dat "Pretoriana" (nr. 89) by die drukker is. Mnr. Tomlinson rapporteer dat die Stadsraad begin het om die terrein by Fort Wonderboom skoon te maak. Mnr. T.E. Andrews het verskeie boekies oor historiese wandelpaale geskryf en gedruk. Die voorsitter (Dr. N.A. Coetzee) en mnr. Willem J. Punt het 'n vergadering m.b.t. die Erasmus-landhuis bygewoon. Die woning word as 'n ontspanningshuis gebruik, maar die GOP verkies 'n Boeremuseum. Aan die Administrateur word dank i.v.m. die bewaring betuig. Die Algemene Jaarvergadering sal in die Pretoriase Kunsmuseum (16.4.1986) gehou word.

62. Notule van die bestuursvergadering van 7.4.1986 gehou ten huise van mnr. en mev. T.E. Andrews

Onder die ingekome korrespondensie was o.m. 'n brief van die Stadsraad van Bronkhorstspuit i.v.m. die Gereformeerde Kerkgebou (14.3.1986). Ook is diverse briewe van die Pretoriase Stadsraad ontvang (12.3.1986, 18.3.1986, 24.3.1986).

Sewe nuwe lede is voorgestel en aanvaar. Die toere na die sterrewag om na Halley se komeet te kyk, is met erkentlikheid genoem. Mev. H. Smit het as tesourier bedank en vermeld dat die saldo op die spaarrekening R2 567,00 en op die lopende rekening R431,00. Mev. Smit het die dank en waardering van die bestuur ontvang. Die datum vir die tydelike onthulling van die

Kirkness-gedenkplaat by die Normaalkollege is op 3.6.1986 bepaal. Die voorsitter (Dr. N.A. Coetzee) het voorgestel dat Dr. W.H.J. Punt, DVD, se graf in die Rebeccabegraafplaas op Stigtersdag (November 1986) besoek word. Die voorstel is aanvaar.

63. Notule van die 38ste Algemene Jaarvergadering van 16.4.1986 gehou in die NASKO-museum, Boomstraat

Die voorsitter (Dr. N.A. Coetzee) se jaarverslag word ter tafel gelê en die voorsitter voeg daaraan die volgende toe: Die Booyens-begraafplaas, Claremont, is skoongemaak en die twee klein grafstene is onthul. Twee grafstene wat gevind is, word in die NASKO-museum bewaar. Met betrekking tot die Ou Begraafplaas (Kerkstraat) stel Dr. Coetzee voor dat 'n fonds gestig word om gebreekte grafstene op 'n rand-vir-rand-grondslag te laat herstel. Die bestuur sal hieroor besluit. Die voorsitter betuig sy dank teenoor die bestuurslede vir verrigte werk en sy verslag word met algemene stemme aangeneem. Daarna is die ouditeursverslag bespreek en die nuwe bestuur vir die boekjaar 1985-1986 gekies. Die uitslag was soos volg: Dr. N.A. Coetzee (voorsitter), mnr. Willem J. Punt (vise-voorsitter) mev. M.L. Willmer (sekretaresse), mev. I. Vermaak (assistent-sekretaresse), prof. Dr. C. de Jong (redakteur "Pretoriana"), mev. A. Dreyer (argivaris), mev. M. Andrews (toere), mnr. T.E. Andrews ("Nuusbrief"), prof. Dr. H. Petrick (grafte), mnr. N. Lemmer, Melt van Niekerk en Willem J. Punt (navorsing), mnr. R. Tomlinson (forte), mev. F. Fourie (funksies) en mev. S. Jacobs (skooltuine-wedstryd).

Vervolgens het mnr. Melt van Niekerk hulp gevra om geboue af te neem. Mnr. Punt het vermeld dat die saal van die "Guild of Loyal Women" (Sunnyside) afgebreek is. Die hoeksteen (1908) is vir bewaring aan mnr. Anton Jansen oorhandig. Dr. Ben Cronjé het die aanwesiges op 'n skyfievertoning vergas.

Hier volg meer besonderhede aangaande die voorsittersverslag.

Dr. Coetzee se verslag begin met die noem van die GOP se bestuur (1984-1985) en die hou van maandelikse bestuursvergaderinge. Hy bring dank aan die bestuur vir die verrigte, belangrike werk en noem o.m. die reëlings m.b.t. Stigtersdag (16.11.1984) en gee 'n kort beskrywing van die verrigtings op dié dag en die besoek aan die Leidse sterrewag. Prof. Dr. F.J. du Toit Spies is as lewenslange erelid benoem. Die GOP het R300,00 vir die herstel van grafstene op die Ou Begraafplaas betaal en die Booyens-Hermann-grafte is herstel en 'n monument is opgerig. Dank is uitgespreek aangaande mnr. T.E. Andrews ("Nuusbrief") en prof. Dr. C. de Jong ("Pretoriana") vir 'n prestige-publikasie. Ook is dank aan sy medewerkers betuig.

I.v.m. die Erasmus-landhuis (1903) en die huise (1860, 1890 en 1903) op die landgoed is Armscor se bereidwilligheid i.v.m. restaurasie en benutting bespreek.

Die J.J. Kirkness-gedenkplate is by die Hoofposkantoor en (tydelik) by die nuwe Normaalkollege, sowel as by die Kirkney industriële gebied (Hercules) opgerig. Dank is aan mnr. J.N. Kirkness (skenkings) betuig.

Danksy mnr. en mev. T.E. Andrews bly die GOP-toere 'n groot

aantrekkingskrag uitoefen. Daar word meer toere in die vooruit-sig gestel, o.m. na die Noord-Natalse slagvelde. Fort Wonderboom is skoongemaak en die voorsitter dring op restourasie aan. Mnr. T.E. Andrews het pamflette oor staptoere opgestel wat deur die Stadsraad gepubliseer sal word. Die Stadsraad het sy toelae van R225,00 tot R360,00 verhoog en die GOP is voornemens om vir 1987 'n verdere verhoging tot R1 200,00 te vra.

Dank is aan mev. S. Jacobs en mnr. J.E. Repton aangaande hulle werk m.b.t. die skooltuine-wedstryd betuig. Die GOP het in 1955 met die toekennings begin en die jongste uitslae was soos volg: 1. Laerskool Voorpos, 2. Laerskool Rachel de Beer, 3. Laerskool Fleur en 4. Laerskool Akasia.

Gedenkplate is op die grafte van wyle Dr. W.H.J. Punt, DVD, en Dr. H.M. Rex aangebring om hulle werksaamhede i.v.m. die GOP te eer.

Na die behandeling van hierdie gedeelte van die voorsitter se verslag is by O'Neill se huis (Majoeba), die NZASM-brug en straatname, die voormalige Capitol-bioskoop, die tremloods en "Kaya Rosa" stilgestaan. Ook is die onderskeie funksies en die belangrike werk van die Erfeniskomitee aangehaal en - in dié verband - die werksaamhede van mnre. Van Niekerk en Honeyball geprys. Mev. Vermaak is bedank vir die versending van publikasies e.d.m. aan 600 lede. Die doelwit is en bly 1000 lede.

64. Notule van die bestuursvergadering van 5.5.1986, gehou ten huise van mnr. en mev. T.E. Andrews

Die voorsitter verwelkom in die besonder Raadslid S. de K. Venter, verteenwoordiger van die Stadsraad. Mnr. D. Eksteen sal die finansies beheer en mev. M. Andrews opvolg. Onder die inkomende korrespondensie is 'n uitnodiging van die Genootskap Nederland-Suid-Afrika om 'n lesing deur Dr. L.E. van Niekerk oor Dr. W.J. Leyds en Staatspresident S.J.P. Kruger by te woon. Dié lesing sou in die voormalige saal van die Eerste Volksraad van die Zuid-Afrikaansche Republiek gehou word. Daar is nege nuwe lede voorgestel en aanvaar. Met 'n tweetal busse (150 deelnemers) is 'n toer na die Leidse sterrewag onderneem, terwyl op 26.4.1986 'n toer na Doornpoort gevolg het.

Raadslid S. de K. Venter is deur die voorsitter gevra om te help dat die Stadsraad per jaar twee uitgawes van "Pretoriana" borg. Daar is vermeld dat die Booyens-grafte-begraafplaas vuil is. Raadslid S. de K. Venter stel voor dat die perseel as 'n begraaftaas verklaar word. Die redakteur van "Pretoriana", prof. Dr. C. de Jong, het op die vergadering eksemplare van die jongste aflewering uitgedeel. Die volgende fase van die werk-saamhede van die Erfeniskomitee is Arcadia, aldus mnr. Willem J. Punt.

Aangaande 'n funksie in die Pierneef-museum (13.8.1986) het die voorsitter belowe om, indien moontlik, 'n spreker te kry.

65. Notule van die bestuursvergadering van 9.6.1986 gehou ten huise van mnr. en mev. T.E. Andrews

Onder die ingekome korrespondensie was 'n uitnodiging om die intreerede van bestuurslid prof. Dr. H. Petrick by te woon. Vier nuwe lede is voorgestel en aanvaar. Die volgende toere is

in die vootuitsig gestel: Na Suikerbosrand (28.6.1986) en Johannesburg (27.9.1986).

"Pretoriana" nr. 89 het verskyn en die prys is tot R5,00 per eksemplaar verhoog. Prof. Dr. C. de Jong (redakteur) het aangekondig dat hy besig was om die NZASM-jubileumuitgawe voor te berei. Die lopende rekening het op R673,00 en die spaarrekening op R3 367,00 te staan gekom. Rekenings ten bedrae van R2 767,00 moes nog betaal word.

Prof. Dr. C. de Jong het opgemerk dat mnr. G. Kynoch se graf op Randfontein was. Na 'n besoek aan Fort Wonderboom het mnr. Tomlinson gerapporteer dat die netheid van die fort en sy omgewing hom verras het.

Die tweede Kirkness-gedenkplaat is op 3.6.1986 by geleentheid van die Republiekfees van die Onderwyskollege onthul. Die voorsitter, Dr. N.A. Coetzee, het die aanwesiges toegesprek. Die plaat sal later op die nuwe terrein aangebring word. 'n Skrywe is i.v.m. 'n plaat by die NZASM-brug (Fonteinedal) in die eeufeesjaar van die NZASM (1987) aan die RGN gerig. Die volgende funksie sou 'n lesing deur Drr. Codd en Norwich oor ou kaarte (18.11.1986) wees.

66. Notule van die bestuursvergadering van 7.7.1986, gehou ten huise van mnr. en mev. T.E. Andrews

Onder die uitgaande korrespondensie was o.m. versoeke aan handelsbanke vir skenkings t.o.v. "Pretoriana", 'n skrywe oor die onderhoud van die Booysens-Hermann-begraafplaas en 'n aansoek i.v.m. geldelike steun vir "Pretoriana" aan die streekhoof van die Departement Kultuursake.

Onder die ingekome korrespondensie was 'n skrywe van Dr. L.E. Codd i.v.m. die spreekbeurt op 18.11.1986. Hy was verhinder. Van die Stadsraad van Pretoria is briewe i.v.m. Fort Wonderboom en oor naamplate by riviere en brûe ontvang (10.6.1986, 26.6.1986).

Vier nuwe lede is voorgestel en aanvaar. Ses bestaande lede het bedank. In Heidelberg is, tydens 'n toer, die diorama en die museum besoek. Die Pierneeftoer is op 26.7.1986 bepaal. Van die spaarrekening is R1 200,00 na die lopende rekening oorgeplaas. Van die ontvangte ledegeld is R2 020,00 gebank. Diverse rekeninge is betaal.

Mnr. Willem J. Punt het aangekondig dat die volgende straatname geen veranderings ondergaan het nie: Atterburyweg, Hamiltonstraat en Lorentzstraat. Mnr. T.E. Andrews het die straatnaamborde van byskrifte voorsien, terwyl die Stadsraad die borde oprig. Mnr. R. Tomlinson het die mening uitgespreek dat dit die moeite werd is om Fort Daspoortrand ("Wesfort") te restoureer. Die Victoriabrug is deur die Stadsraad opgeknip. Die Erfeniskomitee se fotograawe werk, aldus mnr. Willem J. Punt, in Arcadia. I.v.m. funksies is mnr. Avis en dr. O. Norwich gevra om, onderskeidelik, in September en November 1986, as sprekers op te tree. Mnr. Willem J. Punt het die terugkeer van die Wurlitzer-orrel en die beplande restourasie van die eertydse Capitol-teater aangekondig.

67. Notule van die bestuursvergadering van 4.8.1986, gehou ten huise van mnr. en mev. T.E. Andrews

Onder die ingekome korrespondensie was R1 000,00 van die Stadsraad, waarvan R750,00 vir "Pretoriana" bedoel was. Die handelsbanke het nadere inligting gevra of geantwoord dat hulle "Pretoriana" nie kon help nie. Daar is agt nuwe lede voorgestel en aanvaar. Die bus m.b.t. die Johannesburg-toer was vol en die bestemming van die Pierneef-toer sou sy voormalige woning ("Elangeni") wees, aldus mev. M. Andrews. Prof. Dr. C. de Jong het gerapporteer dat daar genoeg stof vir "Pretoriana" (nr. 90) beskikbaar was. Die prys van "Pretoriana" is, na verdere ooringewing, tot R5,00 per eksemplaar verhoog. Daar is besluit om 'n eksemplaar aan elkeen van die volgende dagblaaie, "Die Transvaler", "Beeld" en "The Pretoria News", te stuur. In die spaarrekening was R2 064,00 en in die lopende rekening R601,00 voorhande.

Mnr. Willem J. Punt het aangekondig dat die Raad vir Nasionale Gedenkwaardighede O'Neill se huis, by Majoeba, gekoop het met die doel om dit te restoureer. Aangaande die toekoms van die voormalige tremloods het hy verklaar dat die Stadsraad genader is om die geboue te verkoop. Alles sal in 'n meerdoelige ruimte omskep word. Mnr. T.E. Andrews het vermeld dat die tremspore na die Uniegebou gelig is (4.8.1986). Mnr. Punt het gewag gemaak van die goeie vordering van die Erfeniskomitee en 'n donasie van R50,00 gevra waarvoor die komitee films kan koop. Daar is oorweeg om naamplate by Pierneef se vroeëre wonings in De Waalstraat en Brummeria ("Elangeni") aan te bring.

Prof. Dr. C. de Jong het die verskyning van Dr. N.A. Coetzee (voorsitter) se standaardwerk oor die Du Plessis-geslag aangekondig. Die bestuur het die outeur geluk gewens. Mnr. Andrews het, met verwysing na die fort op Strubenkop, gesê dat die terrein, volgens die testament, as 'n wildreservaat gebruik moet word. Kerkplein se jongste modelplan staan in Munitoria en daar is sprake dat Staatspresident S.J.P. Kruger se standbeeld geskuif en S. Marks se fontein terugkom, aldus mnr. Willem J. Punt.

68. Notule van die bestuursvergadering van 1.9.1986, gehou ten huise van mnr. en mev. T.E. Andrews

Onder die ingekome pos was briewe m.b.t. die Pierneef-Eeu-ees en aangaande twee gedenkplate (van die Agentskap Willem Punt). Die uitgaande korrespondensie het, gerig aan die Stadsraad, te doen gehad met Strubenkop (historiese terrein) en die bewaringsplan vir Pretoria, sowel as t.a.v. die Du Preezhoek-begraafplaas en die hulptoekenning vir die boekjaar 1986/1987.

Daar is vier nuwe lede voorgestel en aanvaar. Op die twee toere na Muldersdrif en die "Golden Reef City", was - aldus mev. M. Andrews - die busse vol. Prof. Dr. C. de Jong het aangekondig dat die kopie vir "Pretoriana" (nr. 90) binnekort na die drukker sou gaan. Spreker het daaraan toegevoeg dat mnr. Hannes Meiring 'n artikel oor "Mea Vota" (die NZASM-huis) en dalk oor die NZASM-lokomotiewe sou skryf. Tewens het hy aangekondig dat die Barclays Bank-museum (Johannesburg) R2 400,00 vir "Pretoriana" beskikbaar sou stel.

Mnr. Willem J. Punt het, m.b.t. waaksaamheid, o.m. die ge-

dagte uitgespreek dat, met 'n verandering van Kerkplein in gedagte, die fondamente van die vroeëre kerkgebou aangedui moet word. Hy het ook gevra dat 'n verteenwoordiger van die Stadsraad die Burgerlike Trust i.v.m. hulle planne moet toespreek.

Mev. S. Jacobs het briewe aan 94 laerskole in en om Pretoria uitgestuur om die aandag op die skooltuine-wedstryd te vestig. Besluit is om miniatuur skilde en bекers te laat vervaardig. Volgens mnr. Punt werk die Erfeniskomitee in Arcadia en Hatfield. Dié organisasie sê dankie aan die GOP vir die skenking (R50,00). Daar is besluit dat prof. Dr. C. de Jong en mnr. Willem J. Punt die bewoording vir 'n NZASM-gedenkplaat by die oorblywende deel van die eertydse spoorbrug (Fonteinedal) opstel. Mnr. Willem J. Punt vermeld dat die Burgemeester op 15.11.1986 'n nuwe lemoenboom op die plek van die Koningin Wilhelminaboom (Burgerspark) sal plant.

69. Notule van die bestuursvergadering van 13.10.1986, gehou ten huise van mnr. en mev. T.E. Andrews

Onder die ingekome korrespondensie was o.m. briewe van die Stadsraad (Strubenkop, hulptoekenning) en van die Standard Bank van Suid-Afrika (artikel, "Pretoriana"). Die uitgaande pos het o.m. gehandel oor die stedelike bewaringsplan en 'n gedenkplaat vir die Pierneefhuis in De Waalstraat. Nege nuwe lede is voorgestel en aanvaar.

Bepaal is, aldus mev. M. Andrews, om die Stigtersdag-toer met die plant van 'n nuwe lemoenboom (Koningin Wilhelminaboom) in Burgerspark (15.11.1986). Daarna sal die onthulling van die gedenkplaat van wyle Dr. W.H.J. Punt, DVD, op sy graf plaasvind (Rebeccastraat-begraafplaas). Vir die Paasaweektoer is 'n hotel by Duiwelskloof bespreek. Prof. Dr. C. de Jong het verduidelik dat die inhoud van "Pretoriana" (nr. 91) aan die herdenking van die NZASM (1887-1987) gewy sal wees. Nr. 92 van dieselfde tydskrif sal 'n hydrae oor Barclaysbank bevat.

In die spaarrekening was R3 064,00 terwyl die batige saldo in die lopende rekening R1 360,00 bedra het. Besluit is om ondersoek na die Van der Merwe-grafte, Donkerhoek, in te stel. Met verwysing na die verandering van straatname deur die Stadsraad is besluit om 'n skrywe aan die Administrateur en die Landmeter-generaal te rig. Ook is besluit om naamplate by die voormalige woonhuise van Dr. W.H.J. Punt, DVD, se oupa en vader, by die Pierneef-huis en moontlik by die NZASM-brug aan te bring.

70. Notule van die bestuursvergadering van 3.11.1986, gehou ten huise van mnr. en mev. T.E. Andrews

Na die behandeling van die korrespondensie is drie nuwe lede voorgestel en aanvaar, terwyl mev. M.L. Willmer as 'n lewenslid ingeskryf is. Mev. Andrews het verklaar dat die tweede toer na Johannesburg goed verloop het en dat, as 'n deel van die beoogde verrigtings op Stigtersdag, 'n piekniek by Rietveldam gehou sal word. Die "Nuusbrief" sou binnekort versend word, aldus mnr. T.E. Andrews. Prof. Dr. C. de Jong het aangekondig dat die volgende oplaag van "Pretoriana" uit 500 eksemplare sal bestaan. Dié oplaag sal binne 'n maand gereed wees.

Tesourier D. Eksteen het gesê dat daar 'n bedrag van

R3 064,00 in die spaarrekening was. Die bedrag in die lopende rekening was R1 196,00. Mev. Jacobs het verklaar dat miniatuur skilde en bekere vervaardig en aan skole uitgedeel is. Sestien skole het i.v.m. die skooltuine-wedstryd ingeskryf. Mev. M.L. Willmer verteenwoordig die GOP op die Erfeniskomitee wat binnekort sy aandag aan die middestad sal wy.

M.b.t. naamplate. Mnr. Willem J. Punt verkry toestemming om 'n plaat aan te bring aan die woning Gerhard Moerdykstraat 179. Daar het mnr. Jacob Punt van 1925-1960 gewoon.

Onder algemeen is gedagtes gewissel oor 'n beplande busdepot en voorgestelde veranderinge aan Kerkplein. Alles is as onaanvaarbaar bestempel. Daar is besluit om 'n afvaardiging na die Vervoerafdeling van die Stadsraad te stuur. Mnr. Willem J. Punt het aangekondig dat die Wurlitzer-orrel op 7.11.1986 in die Capitol-teater terug verwoed word. Hy het die bestuur uitgenooi om by die terugkeer aanwesig te wees.

71. Notule van die bestuursvergadering van 1.12.1986, gehou ten huise van mnr. en mev. T.E. Andrews

Onder die uitgaande korrespondensie is die volgende briewe voorgelê: 'n Skrywe aan die RGN (byskrifte op straatnaamborde) en aan die RNG (NZASM-brug, Fonteinedal). Van die ingekome korrespondensie is o.m. ter tafel gelê: 'n Skrywe van die Departement van Omgewingsake i.v.m. 'n register van Bewaringsorganisasies) en 'n brief van die Nasionale Dieretuin oor die Pierneefhuis. Daar was ook 'n brief van die RGN insake straatname.

Drie nuwe lede is voorgestel en aanvaar. Besluit is om "Pretoriana" (nr. 90) saam met die "Nuusbrief" uit te stuur.

M.b.t. waaksaamheid het mnr. Willem J. Punt verwys na 'n tiental belangstellendes wat na Durban gaan om die voormalige stasiegebou, tans 'n winkelsentrum, te besigtig. Hy het verder na die voormalige hoofkantoor van die munisipale slagpale, ontwerp deur argitek Cowen, en die "Western Hotel", 'n ontwerp van Dr. G. Moerdyk, verwys.

Die skooltuine is beoordeel en daar is ook besluit om merietesertifikate uit te reik. Mnr. Albrecht Holm sou, volgens 'n aankondiging, op 6.12.1986, 'n wandeltoer op Kerkplein - veral i.v.m. die westelike gewelwand - lei. Die funksie in die Kunsmuseum was 'n sukses en prof. Dr. C. de Jong het, met 1987 in gedagte, funksies m.b.t. die NZASM en Schoemansdal voorgestel.

72. Notule van die bestuursvergadering van 2.2.1987, gehou ten huise van mnr. en mev. T.E. Andrews

Onder die ingekome korrespondensie was 'n skrywe oor die komitee m.b.t. 'n gedenkteken vir Nederlanders en oud-Nederlanders in Pretoria (30.1.1987) en 'n skrywe van die Stadsraad aangaande die bewaringsplan.

Sewe nuwe lede is voorgestel en aanvaar. Onder hulle was die lewenslid H.M. Faber. Mev. M. Andrews het verwys na die toer na Bothshabelo (19.2.1987) en opgemerk dat die bus vir die Paasnaweek-toer byna vol bespreek was. Redakteur prof. Dr. C. de Jong het aangekondig dat subsidies vir "Pretoriana" ontvang is van die ZASM (Amsterdam) (1000 gulden) en die "Neerlandia Stichting" (Bloemfontein) (R300,00). Op die lopende rekening

was R866,00, op die spaarrekening R3 161,00. Mnr. T.E. Andrews het bepleit dat die ruïne van Fort Daspoortrand (Wesfort) in veiligheid gebring en die pad rybaar gemaak word.

Mnr. Tomlinson het oor vandalisme in die omgewing van Fort Tullechewan gerapporteer. Daar is die plaat van die Nasionale Monumentekommissie verwyder. Mnr. Willem J. Punt het verklaar dat daar goed met die wandelroete in Kerkstraat gevorder is. Besluit is om die volgende Algemene Jaarvergadering op 25.3.1987 by NASKO te hou en mnr. Robert C. de Jong te vra om as spreker oor die geskiedenis van die NZASM (1887-1987) te praat. Onder algemeen is die aandag op 'n monument in die Ou Begraafplaas (Kerkstraat) gevestig. Dié gedenkteken is opgerig m.b.t. name van oorledenes wie se grafstene uit die grond gehaal en wie se grafte gelyk gemaak is. Die bestuur het sy waardering teenoor die Stadsraad vir die monument betuig.

73. Notule van die bestuursvergadering van 2.3.1987, gehou ten huise van mnr. en mev. T.E. Andrews

Onder die uitgaande korrespondensie was o.m. 'n brief aan die Burgerlike Trust oor 'n seminar by die WNNR (10.2.1987), 'n brief aan mnr. J. Avis i.v.m. die skooltuine-wedstryd (11.2.1987) en 'n skrywe aan die Historiese Monumentekommissie (HMK) oor die plaat by Fort Tullechewan. Onder die ingekome korrespondensie was 'n skrywe van die RGN i.v.m. die Pierneef-huis. Sewe nuwe lede is voorgestel en aanvaar. Onder hulle was lewenslid D. Eksteen en die Raad vir Nasionale Gedenkwaardighede. Vir die toer na Oos-Transvaal (Paasnaweek) het 42 persone bespreek. Mev. M. Andrews het terselfdertyd 'n toer na "Zwartkopjes Hall", die landhuis van wyle mnr. S. Marks, aangekondig. Prof. Dr. C. de Jong het meegedeel dat "Pretoriana" (nr. 92) in die beplanningstadium verkeer. Die NZASM-gedenkuitgawe (nr. 91) is by die drukker. Mnr. T.E. Andrews het opgemerk dat die jongste "Nuusbrief" uitgestuur is.

Mnr. D. Eksteen het belowe om sy pos as tesourier tot die Algemene Jaarvergadering te bly beklee om dan af te tree. Aan kontant was R338,00 in die lopende rekening, in die spaarrekening R1 361,00 en voorhande R450,00. Daar was heelwat ledegeld uitstaande. Mnr. Tomlinson het beoog om op 22.3.1987 lede van die "Military Historical Society" na Rooihuiskraal, Fort Tullechewan en 1 Militêre Hospitaal te begelei. Die voorsitter, Dr. N.A. Coetzee, is gevra om pryse i.v.m. die skooltuine-wedstryd uit te deel. Daar is besluit om gedenkplate by die tremhuisie (Kerkstraat), die Pierneef-huis en op Kirkney (J.J. Kirkness) aan te bring.

(word vervolg)

BOEKBESPREKING : "ITALIANERS IN SUID-AFRIKA"

Boekbespreking van: Gabriele Sani, "History of the Italians in South Africa 1489-1989". Published by Zonderwater Block South Africa, Johannesburg, 1992, 348 pp. Prys R94,05.

deur C. de Jong

Die skrywer is die historikus Dr. Gabriele Sani te Bologna in Noord-Italië. Hy het 'n omvangryke en unieke boek oor die Italianers in Suid-Afrika vanaf die ontdekking van Kaap die Goeie Hoop in 1489 tot 1989 geskryf. Hy begin met 1489 omdat talle Italianers aan die ontdekkingsreise van Portugese en Spanjaarde in leidende posisies deelgeneem het. Tot die ontdekking van die Groot Goudrif in Transvaal in 1886 het slegs enkele tientalle Italianers jaarliks hulle in Suid-Afrika gevestig. Tog was daar enkelinge onder hulle wat aandag getrek het, byvoorbeeld Teresa Viglione, een van die groepe Italianers wat as smouse die Voortrekkers na Natal vergesel het. Sy het die Voortrekkers moedig gewaarsku teen 'n nagtelike aanval van Zoeloes en is daarom verewig op 'n reliëf in die Voortrekkermonument by Pretoria. Verder was die bekende Transvaalse pionier João Albasini uit Portugal van Italiaanse ouers.

In die 19de eeu het Italianers weens groot bevolkingsaanwas, armoede en staatkundige woelinge voor die eenmaking van Italië in 1861 in groot aantal geëmigreer, veral na die Verenigde State en Suid-Amerika. Talle van hulle was ongeletterd en ongeskoold en daarom het slegs 'n klein deel van die emigrante na Suid-Afrika getrek, want daar was ongeskoolde gekleurde arbeid oorvloedig. Die mynbou-omwenteling daar het talle immigrante uit Europa aangelok, onder wie Italianers. Hul aantal het toegeneem tot enkele honderde per jaar - enigsins betroubare statistieke van immigrasie van Italianers ontbreek. Die hier gevestigde Italianers het mynwerkers geword of ambagte uitgeoefen - veral werkers met klip en mosaïek - of spoorweë aangelê, onder meer vir die Nederlandsche Zuid-Afrikaanse Spoorwegmaatschappij (NZASM), of vrye beroepe - veral geneesheer en of ingenieur - of die hotel- en restaurantbedryf uitgeoefen.

Volgens Sani het die swaar ekonomiese depressies in Suid-Afrika in 1903-10, 1919-24 en 1929-33 die immigrasie ingrypend beperk. Bowendien het die regering van die Unie die immigrasie van Rooms-Katolieke en ongeskoolde Italianers en het die fascistiese regering in Italië in 1922-40 die emigrasie ontmoedig. Die Italiaanse immigrante in Suid-Afrika was merendeels afkomstig uit Noord-Italië, naamlik Piedmont - bakermat van die Waldense onder die Hugenote (17de en 18de eeu -, Veneto en Udine, en in kleiner aantal uit Sicilië, soos die visserskolonie te Langebaan (19de eeu). Die groot ekonomiese oplewing en ontwikkeling van Suid-Afrika na die Tweede Wêreldoorlog tot die jare '70 het talle immigrante uit Europa aantrek. Onder hulle was honderde Italianers, veel

meer as voorheen, ondanks die gelyktydige ekonomiese oplewing in Italië.

Die Italianers in Suid-Afrika het min briewe nagelaat en min gepubliseer en Sani kla oor die gebrek van dokumente oor hulle. Hy moes heel veel moeite en koste aanwend om die onderhawige boek saam te stel en verdien daarvoor veel waardering.

Die Anglo-Boere-oorlog

Hy gee baie aandag aan die Italianers in die Anglo-Boere-oorlog 1899-1902, 'n treffende episode van hoofsaaklik militêr-historiese belang. Die Italiaanse regering het hom streng afsydig van die oorlog gehou en hom veeleer pro-Brits gedra, omdat hy kort tevore in 1896 in Abessinië (nou Etiopië) 'n swaar neerlaag gely het en hom daarom van Afrika wou distansieer, en omdat daar in 1898 ernstige sosiale woelinge, onder meer in Milaan, was. Maar talle Italianers en 'n groot deel van die media het gesimpatiseer met die Boere as die swakste party in die konflik met die sterkste moondheid van dié tyd. Talle Italianers uit Suid-Afrika en Italië het saam met die Boere geveg, ondanks die waarskuwing van die Italiaanse regering dat hulle daardeur hul staatsburgerskap in Italië sou verloor.

Sani skryf enkele hoofstukke oor die Italiaanse vrykorps aan Boerekant in 1899-1900 onder aanvoering van die kleur-ryke, charismatiese Camillo Ricchiardi. Sani het die boek van Mario Lupini oor Ricchiardi en dié se oorlogsdagboek nie beskikbaar gehad nie en dit is spytig. Hy publiseer 'n vertaling van die uittreksel in Afrikaans uit Ricchiardi se dagboek wat in 1937 in "Die Huisgenoot" verskyn het.

Die Italiaanse vrykorps was die suksesvolste onder die buitelandse vrykorpse aan Boerekant en Ricchiardi was die suksesvolste aanvoerder. Daarom het kommandant-generaal Louis Botha wat alle vrykorpse na die Vrystaat gestuur het, die Italiaanse korps by hom gehou. Ricchiardi en die ander Italianers verdien daarom 'n besondere gedenkteken, in navolging van ander buitelandse vrykorpse. Die beste plek vir so 'n gedenkteken is die begraafplaas vir Italiaanse krygsgevangenes te Zonderwater by Pretoria, so meen die resesent.

Die ontploffing in die ammunisiefabriek in die Begbie-Gieterij te Johannesburg op 24 April 1900 het veral onder die Italiaanse personeel slagoffers veroorsaak, naamlik 10 dooies en 36 gewondes. Die personeel was daaroor so verbitterd teenoor die Britte wat van sabotasie verdink is, dat die ZAR-regering Ricchiardi en twee van sy offisiere uit Natal geroep het om die buitelanders te kalmeer. Ek soek verband tussen hul anti-Britse stemming en die sameswerings in Julie 1900 te Johannesburg en Pretoria waarby verskeie Italianers betrokke was. Die sameswerings is ontdek, enkele vreemdelinge, onder andere Cordua (van Italiaanse afkoms), is tereggestel en talle Italianers en ander vreemdelinge is deur die Britse gesag verban.

Sani publiseer twee nuttige lysse van Italianers, op p.137-143 'n lys van lede van die vrykorps en op p.143-149 'n lys van persone wat deur die Britse gesag verban is.

In die jare tussen twee Wêreldoorloë het die emigrasie van Italianers na Suid-Afrika afgeneem en het 'n nuwe gees oor die moederland Italië vaardig geword danksy die fascisme. Die Italianers wat in Suid-Afrika was, het goed gevestig geraak en tal van organisasies en verenigings gestig, onder meer afdelings van die kultuurorganisasie Dante Alighieri. Voorheen het die Italiaanse regering taamlik onverskillig jeens die emigrante oorsee gestaan en hulle feitlik afgeskryf. Die fascistiese regering wat in 1922 die bewind oorgeneem het, het gestrewe na meer nasionale trots en selfvertroue onder Italianers in Italië en die buiteland en na hegte binding van emigrante aan die moederland. Afdelings van die fascistiese party is onder emigrante gestig. Hul politieke strewe het somtyds gebots met die kultuurorganisasie Dante in Suid-Afrika, so berig Sani.

Die fascistiese regering het 'n geesdriftige en ywerige verteenwoordiger in Natale Labia (1876-1936) gevind. Hy was in 1917-24 konsul-generaal van Italië in Johannesburg en daarna gesant. Sy strewe na goeie betrekkinge tussen die fascistiese Italië en Suid-Afrika is gedwarsboom deur deelname van Suid-Afrika aan sanksies teen Italië toe Mussolini beveel het om Abessinië (nou Ethiopië) te verower en die neerlaag by Adoea in 1896 uit te wis. Labia was so teleurgestel dat hy spoedig daarna oorlede is. Hy was getroud met Ida, dogter van die mynmagnaat Joseph B. Robinson, prinses Labia genoem.

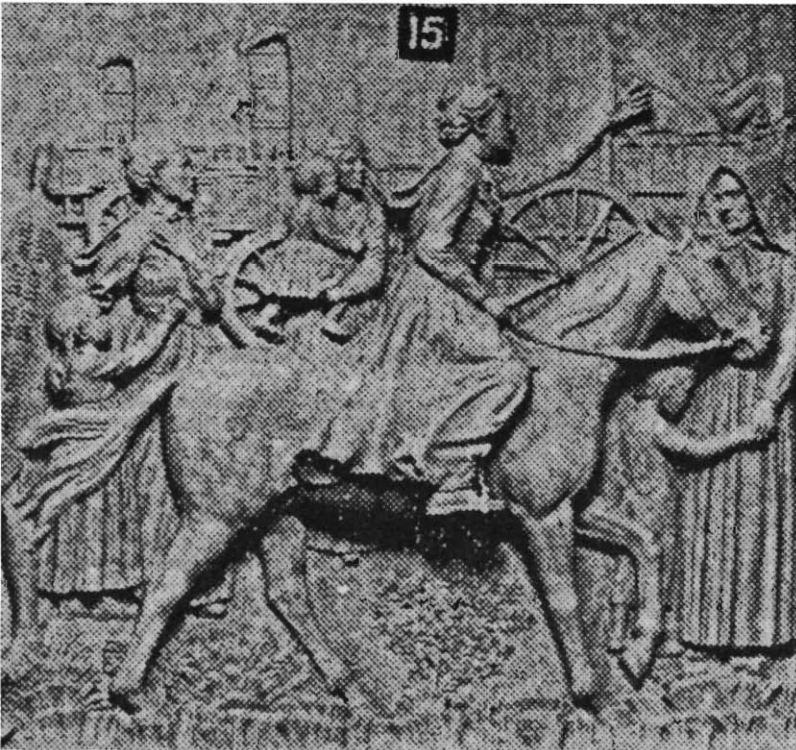
Die Tweede Wêreldoorlog was nog 'n belangrike episode in die betrekkinge tussen Italië en Suid-Afrika weens die stryd van Suid-Afrikaners teen Italianers in Oos- en Noord-Afrika en in Italië en weens die verblyf van duisende Italianers as krygsgevangenes te Zonderwater. Die simpatieke behandeling deur die kampkommandant Prinsloo en die vrylating van krygsgevangenes na die oorgang van Italië na die geallieerdes was van groot betekenis vir die immigrasie van Italianers na die Tweede Wêreldoorlog. Een van die oudkrygsgevangenes wat hom blywend in Suid-Afrika gevestig het en 'n bekende beeldemaker geword het, is Eduardo Villa.

Tydens die ekonomiese opbloei van Suid-Afrika in die dekades '50, '60 en '70 het verskeie Europese nasies, onder wie Italië, veel kapitaal in dogterondernemings in hierdie land geïnvesteer en talle emigrante daarheen sien vertrek. Sani beklemtoon die beperking deur die Nasionale Party-regering in 1948-60 op immigrasie van nie-Protestante, onder wie Italianers, maar erken op p.328 dat na 1960 (Sharpeville) hierdie beperking geheel opgehef is.

Tydens die internasionale anti-apartheidsveldtog met sanksies teen Suid-Afrika het ook die Italiaanse regering kant gekies. Die stroom van kapitaal en emigrante uit Italië na Suid-Afrika het in die jare '70 en '80 aansienlik afgeneem. Maar die Italianers vorm nog steeds 'n goed gevestigde en welgeorganiseerde groep wat ywer vir die taal en tradisies

van hul moederland en jaarliks sy herdenkingsbyeenkoms by die begraafplaas Zonderwater hou. Giro Migliore beëindig Sani se boek met 'n tipering van vier verdienstelike bestuurslede van die Zonderwater Block-vereniging van oudkrygsgevangenes.

'n Samevattende werk oor immigrante in 'n vreemde land, soos Sani s'n, gee onvermydelik veel ruimte aan opsommings van name met slegs kort en summiere vermelding van hul draers se bedrywighede en betekenis daarvan. Daarmee wil ek die verdienste van dergelike oorsigte graag erken. Ek het veel waardering vir die boek en betreur dit slegs dat dit geen afbeeldings en geen register bevat nie.

Teresa Viglione afgebeeld op marmertablo no. 15 in die Voortrekkermonument by Pretoria. Sy was een van die vier Italiaanse soetelaars wat die Voortrekkers na Natal vergesel het. Sy het in die nag van 26 Februarie 1838 tydens die aanval van die Zoeloes op 'n perd geklim en die Voortrekkerlaars gealarmeer. Dit was 'n gevaarlike optrede. Om haar moed te eer is sy afgebeeld in het Voortrekkermonument. Kyk San i t.a.p. 29-30 en 35-36.

HONORARY MEMBERSHIP FOR TOM ANDREWS

The Names Society of Southern Africa conferred its Honorary Membership on Tom Andrews at a function on 22 April 1994 in the Liberty Life Buildings at 10:00 in the tearoom of the Directorate Language Service of the South African Defence Force, Vermeulen Street, Pretoria.

At the ceremony Dr. Peter E. Raper, Chairman of the United Nations Group of Experts on Geographical Names, and of the Human Sciences Research Council of South Africa made the following commendation for Thomas Edmund Andrews, on behalf of the Names Society of Southern Africa.

The Honorary Membership Certificate was then handed over to Tom.

The Old Pretoria Society wants to congratulate Tom for his work on place names and for his work on the Committee of the Society for so many years.

Die Genootskap Oud-Pretoria wens Tom Andrews van harte geluk met hierdie onderskeiding wat hom te beurt geval het, en wil hom en Merle van harte bedank vir al die jare van uitstekende diens wat hulle gelewer het aan die Genootskap as Bestuurslede en beheer oor die Nuusbrief-publikasies en die Bustoere.

Namens die Genootskap Oud-Pretoria/On behalf of the Old Pretoria Society N.A. Coetzee, Voorsitter/Chairman 1994/95.

- o -

Hereafter follows the speech of Dr. Peter E. Raper.

"Dr Picard, Guests of Honour, members of the Names Society of Southern Africa:

I have great pleasure in presenting someone who is well known to all who are interested in names in South Africa and therefore actually needs no introduction.

Thomas Edmund Andrews has been known to me since I started my studies in the early sixties. His interest in place names began in his early teens when no one could satisfy his curiosity as to what certain Zulu names meant. A visit to the library acquainted him with Pettman's publications on place names. Tom's early writings were interrupted when, at the age of nineteen, he spent two years in the S.A. Defence Force with the A.A. Artillery in Italy.

On his return to civilian life he moved from Germiston to Pretoria, where he has been living since 1946, and he resumed his researches into the origin of South African place names. His interests led him to the Pretoria Historical Society, on the Committee of which he has been serving for thirty-four years, and on which he still serves.

Tom was a founder-member of a short-lived Institute for Onomastics established in Germiston in 1963.

In 1965 the Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns established an Instituut vir Naamkunde in the Afrikaans

Department at the University of Pretoria. Tom was invited by the Head of the Department, Professor H.J.J.M. van der Merwe, to join the Instituut. He served in the Advisory Committee of the Instituut until its activities were taken over by the Onomastic Research Centre of the HSRC in 1970.

When the Names Society of Southern Africa was established in 1981, Tom was one of its very first members. He has been one of its most loyal and active members, and was a founder member of the SADF Branch of the Names Society under chairmanship of Dr. Jan Picard. He still serves as researcher and lecturer in the Klapperkop Museum of the SADF.

For the past 25 years Tom has been a member of the Advisory Committee on Street and Place Names of the Pretoria City Council, and in that capacity he has been responsible for many names allocated to streets and places in Pretoria. His expertise and knowledge have been an indispensable source for well-founded and scientific decisions by the Committee.

Tom is often invited to give talks on onomastics to clubs, societies and institutions, and to answer local and overseas enquiries from municipalities, libraries and government departments on place names and their origins. His Emagameni Collection (the name means "at the names") is one of the most comprehensive in the country and is constantly consulted by various bodies and university students.

Tom's list of publications is most impressive. He was one of the main researchers from 1965 to 1970 for onomastic articles appearing in the Standard Encyclopaedia of Southern Africa, and he has been quoted and acknowledged by many authors, including Anna Smith in her "Johannesburg Street Names", in journals such as "Pretoriana", and in newspapers. More than twenty-two privately printed publications have appeared over the past thirty-two years. These include names of Transvaal, the Cape Province, the Orange Free State and Natal, as well as Botswana, Lesotho, South-West Africa (now Namibia), and Swaziland. Regional studies cover the Eastern Transvaal, the Kruger National Park, etc. In 1989 Van Schaik published his "Street and Place names of Old Pretoria", co-authored by Dr. Jan Ploeger, and the manuscript of "Pretoria Street and Place Names", completed in 1992/1993, is at the press.

Tom is a valued participant of the Survey of Southern Africa Geographical Names.

In recognition of his valuable work, performed with dedication and perseverance over the past thirty years and more, I have pleasure on behalf of the Executive Committee of the Names Society of Southern Africa, in conferring honorary membership of the Society on Thomas Edmund Andrews.

Bestuurslede/Committee members	2
Samuel Marks - Herdenkingsuitgawe/ Samuel Marks Memorial Issue	3
Oorhandiging van die eerste eksemplare van Marks se biografie	3
Samuel Marks, die Pretorianer Bespreking deur C. de Jong van Richard Mendel- sohn, "Sammy Marks, 'The Uncrowned King of the Transvaal'", Cape Town and Ohio University Press, etc., 1991.	4
S.J.N. Maisels, "The life and times of Sammy Marks, with notes on the house and garden at Zwart- koppies"	10
Anekdoties betreffende Sammy Marks	21
Robert C. de Jong, "Toer langs Sammy Marks- herinneringe in en by Pretoria"	22
Unveiling of a plaque in honour of Sammy Marks in the First National Bank on Church Square 25, Pretoria	26
Beskrywing van Marks se kantoor aan Kerkplein	34
Ander bydraes	35
C. de Jong, "Lewenskets van ds. Pieter van Drimmelen, 1873-1919 (2) - Besoeke aan Angola en lewenseinde"	35
T.J. Duvenage, "Ons moet trek" - Gedig op die aanstaande trek na Angola	56
C. de Jong, "'n Skildery van Pretoria met apokaliptiese strekking"	59
Anton C. van Vollenhoven, "Die Afrikaanse volk- sang- en volksdansbeweging: Kommentaar op R. Searle en C. de Ridder"	62
Pretoria Historical Association/ Pretoriase Historiese Vereniging	68
J. Ploeger, "Veertig jaar Genootskap Oud-Pretoria (7) - die tydperk 1985-1987"	68
Book review/Boekbespreking	
Bespreking van Gabriele Sani, "History of the Italians in South Africa 1489-1989", published by Zonderwater Block South Africa, Johannesburg, 1992	78
Honorary membership of the Name Society of Southern Africa for Tom Andrews	82

PRETORIANA NO.102-105.1993-1994